

vicom dvadesetoga stoljeća. Ne treba zaboraviti da je snalaženje u novom prostoru bilo tim teže što se radilo o društvu nenaviklom na putovanja i napuštanje stalnoga prebivališta. Naposljetku, ovaj katalog može biti shvaćen i kao udžbenik o Istri izvan Istre, pomalo zamrznutoj, statičnoj i pomiješanoj s novom podlogom, ali i kao udžbenik o Istri u Istri, dinamičnom području čije je društvo prolazilo kroz mijene te se s više ili manje otvorenosti prilagođavalo novim nadgradnjama. Izložba *Valiže & deštini*, koja je bila odlično primljena u istarskoj javnosti te imala odjeke u Hrvatskoj i inozemstvu, ovim katalogom nastavlja svoj život pa je za očekivati da će utjecati na buduća povijesna, antropološka, etnografska i kulturološka istraživanja te popularizaciju njihovih rezultata.

Igor Duda

***Vjesnik istarskog arhiva*, sv. 18, Pazin 2011., 455 str.**

Osamnaesti broj *Vjesnika istarskog arhiva*, kako je to već uobičajeno, podijeljen je na tri veće i jednu manju cjelinu: Arhivska obavijesna pomagala (19-331), Rasprave i članci (331-387), Izlaganja sa stručnog skupa (387-407) i Osvrti – prikazi – vijesti (407-449).

Cjelinu Arhivska obavijesna pomagala čine četiri stručna rada koja su poredana kronološki s obzirom na gradivo i svaki je opisan naslovom, vremenom nastanka gradiva, sadržajem, jezikom i pismom, tvarnim značajkama i tehničkim uvjetima te napomenama u vezi s budućim očuvanjem i tehničkom prirodom transkribiranja objavljene i obrađene građe. Prvi od tih radova je "Nikoloza (*Nicolosa*) Borsa, Ivan (*Giovanni*) Olini i ostale relikvije. Arhivsko gradivo župnog ureda Vodnjan (8, 39; 8, 40; 8, 41; 8, 42). Transkripcija i regista" (19-123) autorice Biserke Budicin. Prijepisi su to i regista za 102 spisa iz razdoblja od XV. do XX. stoljeća, koje je u Vodnjan 1818. donio slikar Gaetano Grezler. U radu su izneseni prijepisi o životu i djelovanju svetih Nikoloze Borse, Ivana Olinija i Lava Bemba, čije su relikvije pohranjene u Zbirci sakralne umjetnosti u Vodnjanu, te nekoliko spisa koji spominju pronalazak i čašćenje relikvija u Veneciji, kao i naredbe papâ Pija VI. i VII. iz XVIII. i XIX. stoljeća. Najviše je prostora u radu dano čudotvornim ozdravljenjima po sv. Nikolozi, odnosno moćima njezinih reli-

kvija (najčešće to su bili komadići tkanine njezine haljine i vela). Proučavanjem tih dokumenata dobiva se uvid u crkvenu svakodnevicu te imaginarije “običnih” ljudi vezane uz nadnaravne pojave i božanske intervencije.

Slijedi rad Markusa Leidecka “HR-DAPA-8 Bilježnici Poreča 1433/1820 [1821/1841]. Sumarni inventar” (123-237). U uvodnom dijelu daje se sažeta, ali opet vrlo detaljna, povijest bilježništva u Poreču (iako autor navodi da se u smislu *pars pro toto* može sagledati i kao istarska povijest bilježništva) unutar četiriju uprava, odnosno mletačke, prve austrijske, francuske i druge austrijske. Također, navodi se kako je već krajem X. i početkom XI. st. bilo prisutno javno bilježništvo i kako je razvoju te struke pogodovala blizina Venecije. Za vrijeme prve austrijske uprave bilježništvo gotovo da se nije izmijenilo zbog nedostatka drugih institucija, a za francuske uprave dolazi do promjena kako bi se cijeli bilježnički aparat podudarao s francuskim zakonodavstvom. Nakon toga prikazan je sumarni inventar 47 porečkih bilježnika, s glavnim karakteristikama sadržaja knjiga protokola i minutarija. Zanimljivo je primijetiti kako se nekolicina bilježnika koristila hrvatskim jezikom i glagoljicom, iako su bili talijanskoga podrijetla.

“Tri knjižice Stanja duša župe Buje za 1652., 1655. i 1656. godinu” (237-271) stručni je rad Jakova Jelinčića. Autor na početku iznosi podatke o povijesti vođenja knjiga toga tipa koje su predstavljale dio promjena u reformnoj katoličkoj Europi nakon Tridentskoga koncila, a njihovo aktivno vođenje počinje s godinom 1614. u sklopu provedbe Rimskoga rituala. Zatim slijedi kratak osvrt na vođenje knjiga stanja duša na području pulske i porečke biskupije, kao i spomen na one najstarije sačuvane u Istri. Nastavlja se interpretacijom bujskih knjižica *Status animarum* te se daje i popis prezimena u toj knjizi s analizom koliko se prezimena i u kojem obliku ušćuvalo u Istri. Autor na kraju zaključuje kako su podaci nepotpuni, ali svejedno potrebni povijesnoj znanosti, barem kao prvi korak u daljnjem istraživanju.

Cjelina se zaključuje radom Gordana Grzunova “HR-DAPA-907 Okružni narodni sud za Istru (*Tribunale del popolo per l'Istria*) 1945/1949 [1950]. Sumarni inventar” (271-331), u kojem je objavljena građa koja je u fondu DAPA-e tek od 2008. godine. U kratkim se crtama daje uvid u zakonsko uređenje pravosuđa u FNRJ-u, lokalno sudstvo i zakonodavstvo te kako je tekla njihova organizacija u poratno vrijeme (organiziranje narodnih sudova), a sve to kroz prizmu djelovanja okružnoga suda za Istru, koji je imao sjedište u Puli, zatim u Labinu, Pazinu i naposljetku ponovno u Puli.

Sadržaj se gradiva sastoji od tri sudska odjela: Sudska uprava (grada koja je najsačuvanija), kazneni odjel i građanski odjel; ono je, ipak, vrlo fragmentirano, a najveći manjak uočava se među važnim spisima sudskih procesa.

Druga cjelina, Rasprave i članci, započinje izvornim znanstvenim radom "Enigma biskupije Cisse/Cesse" (331-345) Stanka Josipa Škunce koji diskutira o postojanju i smještaju zagonetne cisanske biskupije koja se spominje u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku. Tu se biskupiju povezivalo uz Kvarnerske otoke (prije svega Pag) te uz Rovinj i Brijune, odnosno rovinjski i pulski akvatorij. Autor se uz mnoštvo podataka iz raznolike literature i s osvrtnom na geografske, topografske i arheološke značajke zalaže za tezu da se ta biskupija nekad nalazila na Pagu, na mjestu današnje Novalje. Arheološki nalazi nedvojbeno svjedoče da je u rimsko doba ondje bilo oveće regionalno kršćansko središte.

"Prilog proučavanju zemljoposjedničke strukture srednjovjekovne Istre (s naglaskom na posjedu Freisinške biskupije)" (345-363) izvorni je znanstveni rad medijevistice Darje Mihelič koja je, analizirajući tri darovnice svetorimskih careva, dotaknula u domaćoj historiografiji gotovo nepoznatu temu povezanosti freisinških biskupa i kneževskih obitelji Svetoga Rimskog Carstva, prije svih obitelji Dießen-Andeških, koja je dio svojih muških članova planski usmjeravala na utjecajne crkvene položaje kako bi djelovali u korist obiteljskih interesa i time osigurali i učvrstili utjecaj u Istri.

Još jedan članak koji se bavi temom povezivanja dvaju prostora pregledni je rad "Veze i razmjene istarskih i padovanskih franjevac konventualaca" (363-373) Ljudevita Antona Maračića. U radu se ukazuje na to da su upravo veze između franjevac iz Istre (Provincija sv. Jeronima) i Terraferme (Provincija sv. Antuna) bile prilika za bogatu razmjenu duhovno-kulturnih dobara, čemu je pogodovalo školovanje istarskih fratara na učilištima Reda u Padovi i Veneciji. Fratri koji su došli djelovati u Provinciju sv. Jeronima koncentrirali su se u gradskim središtima jer nisu znali hrvatski/slavenski jezik; međutim, i franjevci iz Istre sudjelovali su u razmjenama unutar reda, pa tako saznajemo da su neki od Istrana obnašali visoke dužnosti u Provinciji sv. Antuna.

Marko Medved autor je preglednoga rada "Istrani na riječkoj biskupskoj katedri" (373-386), zaključnoga u cjelini Rasprave i članci. Medved piše o trojici Istrana koji su svojedobno bili na biskupskoj stolici u Rijeci. To su Isidoro Sain, benediktinac rodnom iz Zidina kraj Novigrada, Antonio San-

tin iz Rovinja i Josip Pavlišić iz Srbljana kraj Staroga Pazina. Razmatra i crkvene veze Istre i Rijeke od srednjega vijeka do suvremenoga doba, kao i osnivanje Riječke biskupije kojoj je Isidoro Sain bio prvi biskup. Prikaz rada i zasluga svakoga od trojice crkvenih dužnosnika popraćen je i njihovom biografijom. Ističe se autorova objektivnost, pogotovo u dijelu o drugom riječkom biskupu Antoniju Santinu, koji je navodno odnarođivao Hrvate i Slovence te ukinuo šćavet te bio stoga podvrgnut raznolikoj interpretaciji u historiografskim krugovima.

U cjelini Izlaganja sa stručnih skupova nalaze se radovi “Važnost crkvenog arhivskog gradiva” (387-395) Stjepana Razuma i “Moj arhivski rad ili primjer sređivanja arhivskog gradiva Biskupijskog arhiva u Krku” (395-407) Franje Velčića. Oba autora pišu o važnosti crkvenih dokumenata kao većim izvorima za (mikro)povijest i kako se mora raditi na tome da se oni sačuvaju te kvalitetno organiziraju i pohrane. Stjepan Razum govori i o postavljanju servera i umrežavanju različitih ustanova Đakovačko-srijemske biskupije kako bi bila lakša korespondencija i suradnja među arhivarima. Franjo Velčić je, pak, detaljno opisao fondove Krčke (i bivše Osorske) biskupije koje je on dao reorganizirati i sustavno arhivirati. Moramo zamijetiti da se jedan dio Razumova teksta bavi teologijom u mjeri koja nije uobičajena u stručnom časopisu za arhivistiku i povijest.

Ovaj, 18. svezak završava s trinaest osvrtâ, prikaza i vijesti (405-451), od kojih valja istaknuti vijest o državnom odlikovanju Dražena Vlahova, *ravnatelja emeritusa* tadašnjega Historijskoga a današnjega Državnoga arhiva u Pazinu. Među prikazima knjiga i svezaka časopisa nailazi se na publikacije raznolike povijesne tematike od prapovijesti do suvremenoga doba koje su usko vezane za istarsko podneblje. *In memoriam* mons. Ivanu Grahu, opisujući djelovanje i zasluge toga crkvenog dužnosnika, zaključuje cjelinu a ujedno i sam svezak.

Vjesnik istarskog arhiva i osamnaestim je sveskom nastavio tradiciju objavljivanja arhivskih obavijesnih pomagala, ali i znanstvenih historiografskih rasprava i članaka koji se odnose na Istru. Važno je uočiti i da se ovaj časopis, koji izlazi već dvadeset godina, nakon poduzetog vremena uspio vratiti redovitom godišnjem ritmu izlaženja.